

20.5.2021

Dnro
AKA/35/00.03.20/2021

Eduskunta
Hallintovaliokunta

Asia: HE 74/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle avoimen datan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Suomen Akatemia kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksensä valtioneuvoston esityksestä koskien avoimen datan täytäntöönpanoa koskevaa lainsäädäntöä.

Suomen Akatemia vahvistaa suomalaisen tutkimuksen laatua ja vaikuttavuutta, tukee tieteen uudistumista sekä kehittää tutkimusympäristöjä kilpaillulla vertaisarvioidulla tutkimusrahoituksellaan ja aktiivisella kansallisella ja kansainvälisellä tiedepoliittisella toiminnallaan. Toiminnan avoimuus ja läpinäkyvyys ovat arvoja, joiden varaan Akatemia perustaa strategiansa ja toimintansa. Lisäksi Akatemia näkee, että avoimen tieteen periaatteiden ja toimintatapojen edistäminen ja kehittäminen tukevat suomalaisen tieteen ja tutkimuksen laadukkuutta. Avoimen tieteen, datan hallinnan ja analyysin sekä tutkimusinfrastruktuurien merkitys kasvaa tällä hetkellä lähes kaikilla tieteenaloilla sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Esitys avoimen datan direktiivin täytäntöönpanosta tukee näitä Akatemian ja tiedeyhteisön tavoitteita ja toimia. Esitys pyrkii tukemaan avoimuuden edistämistä laadukkaasti ja vastuullisesti, minkä koemme tärkeäksi sekä tiedeyhteisön että -hallinnon toimintaa koskien.

Tutkimusaineistojen avoimuus

Tutkimusaineistojen avoimuuden keskeiset periaatteet ja toimintatavat on kuvattu esityksessä hyvin ja tiedeyhteisöä tukevalla tavalla. On erinomaista, että tutkimusaineistojen avaamista ja jatkokäyttöä koskeva periaate ”niin avointa kuin on mahdollista ja niin suljettua kuin on välttämätöntä” on esillä, koska sen avulla osoitetaan jokaista tutkimusaineistoa kohtaan periaatteellinen velvoite toteuttaa avoimuutta mahdollisuuksien mukaan, huomioiden samalla esimerkiksi sensitiivisiin aineistoihin liittyvät rajoitteet. Lisäksi on tärkeää ja edistysellistä, että kansainväliset FAIR-periaatteet löytyvät auki kirjoitettuina kansallisesta laista. Tämä tukee suomalaisen tiedeyhteisön kansainvälistä toimintaa sekä tieteellisen toiminnan kansainvälisen vertailun kestävän laadukkuuden ylläpitämistä. Samalla se merkitsee sitä, että tutkimusorganisaatioilla ja tutkijoilla on edelleen mahdollisuus ja velvollisuus ottaa haltuun kunkin tietoaineiston keräämiseen ja käsittelyyn liittyvät kysymykset, ja toteuttaa avoimuus vastuullisin tavoin.

Mikäli aineistoja ei pysty perustelluista syistä avaamaan, on tärkeää painottaa kyseisten aineistojen metadatojen avaamista. Tämän lisäksi aineistojen lisensioinnin ja aiheettomien maksujen välttämisen huomiointi on keskeistä jatkokäytön sujuvuuden mahdollistamiseksi.

Vaikka Akatemia omissa toimissaan jo merkittävässä määrin edellyttää rahoitetuilta tutkijoilta kyseisten periaatteiden seuraamista, niiden saattaminen lainvoimaisiksi on merkittävä askel käytännön toteutuksen edistämiseksi. Laki vahvistaa ja selkeyttää tiedeyhteisön eri jäsenille avoimuutta edistävien toimintatapojen ja rakenteiden kehittämisen suunnan ja tarpeet.

Julkinen data

Julkisen datan osalta Akatemia on antanut 30.4.2021 Valtiovarainministeriölle lausuntoon ehdotukseen tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategisista tavoitteista (VN/5386/2020). Tuossa lausunnossa osoitetut näkemykset ovat edelleen keskeisiä aiheen kannalta.

Tiedon avoimuuden edistäminen on tärkeä tavoite sekä yhteiskunnan ja yksittäisen instituutioiden toimintaa edistävä periaate. Esityksen tavoitteita kohti toimivia tapoja löytää hyödyllistä, relevanttia, hyvin kuvattua ja laadukasta tietoa hyödynnettäväkseen, voidaan yleisellä tasolla pitää kannatettavina. Tavoitteiden asettelussa on myös pyritty huomioimaan sensitiivisten aineistojen suojaa. On syytä korostaa yleisen tietosuojaa-asetuksen ja muun henkilötietolainsäädännön merkitystä.

Lainsäädännön luonne on velvoittaa toteutukseen, mutta valtionhallinnon kannalta kannustaminen ja resurssointi organisaatioissa tapahtuvaan avoimen kehittämisen menetelmien hyödyntämiseen ja pientenkin organisaatiorajat ylittävien yhteisten avointen ratkaisujen tuottamiseen olisi tärkeää. Näihin toimiin pitäisi saada konkreettista kannustusta ja apua.

Tutkimusaineistojen moninaisuuden huomioimisen tavoin myös julkisella rahoituksella tuotetun tiedon moninaisuus on huomioitava, samoin kun myös näiden aineistojen käyttökohteiden tarpeet ja käytännöt. Valtionhallinnossa olisi tärkeää hahmottaa yhteisesti ratkaisuja ja välineitä olemassa olevan tiedon raportointiin ja hyödyntämiseen oman toiminnan kehittämisessä. Näitä tietoja on valtionhallinnon omissa yhteisissä keskitetyissä järjestelmissä, mutta niiden hyödyntämisen ratkaisut eivät palvele kaikkia virastoja ja koko valtionhallintoa yhtäläisesti. Valtionhallinto on itsekin keskeinen toimija omassa toiminnassaan syntyvän tiedon paremmassa hyödyntämisessä.

Riitta Maijala
Ylijohtaja, tutkimus

Jyrki Hakapää
Johtava tiedeasiantuntija